

Závěr

V evropském prostředí je tibetská společnost často vnímaná na základě výpovědí tibetských mistrů, kteří tvoří mnišskou elitu. Ti se zároveň snaží prakticky rozšiřovat počet svých žáků a nabývat tak na vlivu ztraceném v Tibetu samotném po čínské okupaci. Mezi takovými mistry panuje velká konkurence, která při praktickém získávání publika a potenciálních dárců vede k autocenzuře a selekci výpovědí, kterými mohou zapůsobit. Proto je například nevhodné hovořit o peklech, která se Evropanům asociují se zkosnatělou formou křesťanství. Pokud se hovoří o nutnosti umírat v klidu, raději se nezmiňuje zásadní důvod pro to – tj. strach z toho, že by se zemřelý stal démonem. Evropané pak sami přispěchají s psychologizujícími vysvětleními takové tradice.

Toto jistě nelze pronášet paušálně, ne všichni mistři přicházející do styku s Evropou se chovají takto, ale zdá se, že jich je stále více než dost. Ono to má navíc v Tibetu jistou tradici. Existovalo tam poměrně uvolněné prostředí bez jediného náboženského centra. To umožnilo různorodost tradic, která ale nebyla ve většině případů vysoce postavenými mistry a převtělenci reflektovaná. V Tibetu bývá běžné uctívat a studovat jen a jen texty své tradice a na ostatní neobracet pozornost. To pak často vedlo Evropany k mylnému chápání výkladů určitého mistra jedné z mnoha tradic jako výroky reprezentující obecně tibetské náhledy. To se zdá být i hlavním problémem spojeným s vnímáním tzv. *Tibetské knihy mrtvých* jako tradice všech Tibeťanů. Tento text je velmi zajímavým, ale je třeba ho vnímat v kontextu, ve kterém se objevil.

Tibetské představy o smrti a zásvětí jsou zřetelně inspirované vlivem z okolních zemí. Květnaté a detailní popisy indických buddhistů zcela jistě dnes tvoří jejich kostru. K nim se však přidávají detaily převzaté z dalších zemí. Váhy určující poměr bílých a černých kamínků představující ctnostné a špatné činy zemřelého se patrně objevily nejprve v Persii a přes Čínu našly trvalé místo i v Tibetu. Existují argumenty pro to, že zrcadlo skutků, další prvek Jamova soudu, může mít kořeny v Číně (BEROUNSKÝ 2012). V této publikaci bylo poukázáno na to, že příběhy o navrátilcích po smrti se zřetelně také inspirují v Číně. K tomu se přidává i potřeba zemřelé po smrti vést přes sérii nějakých krajů, která charakterizuje i staré nebuddhistické pohřební obřady. Dodnes živé obavy z démonických bytostí, které přivádějí smrt a mohou infikovat i živé lze taktéž vztáhnout ke staré předbuddhistické tradici Tibetu.

V této publikaci bylo pojednáno jen o zlomku existujících textových pramenů a dosud živé a nezapsané tradice. Pokud však čtenář po jejím přečtení dojde k lepšímu porozumění rozmanitosti tibetských náhledů na události po smrti, splnila svůj účel.